

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

*Факультет №6
Кафедра соціології та психології*

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «**Клінічна психологія**»
обов'язкових компонент освітньої програми першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти

053 Психологія (практична психологія)

Тема №1 : Клінічна психологія як наука

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.23 №7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету
Протокол від 25.08.23 р. №7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.23 №7

Розглянуто на засіданні кафедри соціології та психології
Протокол від 15.08.2022 №8.

Розробник:

доцент кафедри соціології та психології, кандидат психологічних наук,
доцент, Жданова І.В.

Рецензенти:

1. Доцент кафедри педагогіки та психології Харківської державної академії фізичної культури, кандидат психологічних наук, доцент Павлик О. М.
2. Доцент кафедри соціології та психології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент Шиліна А.А

План лекції:

1. Поняття клінічної психології, її об'єкт та предмет.
2. Порівняння клінічної психології з медичною психологією.
3. Структура клінічної психології.

Рекомендована література:

Основна:

1. Вітенко І.С. Медична психологія [Підручник] К: Здоров'я, 2017. 208с
2. Діденко С.В. Клінічна психологія. Словник-довідник. К.: Академвадав, 2012. 320 с.
3. Максименко С. Д., Цехмістер Я. В., Коваль І. А., Максименко К. С. Медична психологія : підручник / за загальною ред. С. Д. Максименка. 2-е вид. К. : Слово, 2014. 516 с.
4. Ніконенко Ю.П. Клінічна психологія: Навчальний посібник. Вид. КНТ Київ, 2016, 368 с.
5. Основи медичної психології : навч.-метод. посіб. Для студ. вищ. мед. навч. закл. IV рів. акред. та лік.-інтерн. / Ждан В.М., Скрипніков А.М., Животовська Л.В. та ін. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2014. 255 с

Допоміжна:

6. Гальчук О.Я. Клінічна психологія : навчальний посібник. К.: Атїка, 2012. 216 с.
7. Максименко С.Д., Чуприков А.П., Прокопович Є.М. та ін.. Патопсихологія. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Видавництво ТОВ "КММ", 2012, 210 с.
8. Мартинюк І. А. Патопсихологія. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2018. 208 с.
9. Хомуленко Т.Б. Основи психосоматики: навчально-методичний посібник Вінниця: Нова Книга, 2019. 120 с.
10. Шебанова С.Г., Шебанова В.І. Клінічна психологія: навчально-методичний посібник. Херсон, 2019. 192 с.

Конспект лекції.

Питання 1. Поняття, предмет та завдання клінічної психології.

До теперішнього часу немає однозначного загальноприйнятого визначення клінічної психології. Представники різних наукових шкіл вкладають в це поняття своє значення, що значно відрізняється.

Клінічна психологія - це область медичної психології, прикладне значення якої визначається потребами клініки: психіатричної, неврологічної, соматичної.

Клінічна психологія - область медичної психології, що вивчає психологічні відхилення і психологічні особливості людей, включених у

лікувальний процес.

Термін «клінічна психологія» був введений американським психологом Лайтнера Уїтмеру (1867-1956). Науковець досить вузько визначав його як вивчення індивідів шляхом спостереження або експерименту з наміром провести зміну.

Основні завдання клінічної психології як науки:

1. вивчення психічних чинників, що впливають на розвиток хвороб, їх профілактику і лікування;
2. вивчення впливу тих або інших хвороб на психіку;
3. вивчення різних проявів психіки в динаміці хвороби;
4. вивчення порушень розвитку психіки у дітей;
5. розробка принципів і методів психологічного дослідження в клініці;
6. створення і вивчення психологічних методів впливу на психіку людини з лікувальною та профілактичною метою і інші завдання.

Об'єкт клінічної психології – психіка хворої людини.

Предмет – психологічна структура порушень психіки при різних розладах здоров'я.

Клінічна психологія - це прикладна галузь, що виникла з потреб практики і існує для практики. Вона відноситься до міждисциплінарної галузі досліджень і одночасно виступає як в ролі медичної, так в ролі психологічної науки, а саме:

- за завданнями і проблемами - це медична наука;
 - за методологією, теорією, методам дослідження - психологічна наука.
- Отже, доцільно розібратися, що таке медична психологія.

Питання 2. Порівняння клінічної психології з медичною психологією

Е.Кречмер вперше використав термін «медична психологія» в 1922 році. Першу в світі кафедру медичної психології організував К.-Г.Юнг. З їхньої точки зору медична психологія - це «психологія з практики лікаря для практики лікаря» з ухилом у психотерапію. Медична психологія вивчає психологію хворого, страждаючої і анормальної людини, насамперед - порушення особистості, поведінки, потягів, питання психічної конституції людини і неврози.

Сучасний психологічний словник дає наступне визначення медичної психології.

Медична психологія - галузь психологічної науки, спрямована на вирішення теоретичних і практичних завдань, пов'язаних із попередженням захворювань, діагностикою хвороб і патологічних станів, психокорекційними формами впливу на процес одужання, з вирішенням різних експертних питань, з соціальною і трудовою реабілітацією хворих людей.

Впродовж існування і розвитку медичної психології як науки вчені дискутували з проблеми співвідношення термінів «медична психологія» і

«клінічна психологія».

Існує дві точки зору:

1. ототожнення цих понять, вживання їх як синонімів.
2. розведення їх, вкладання різного змісту.

Причому суть клінічної (і медичною) психології по-різному визначалася не тільки в різних країнах, але і в межах однієї країни. Зокрема в американській психології об'єм клінічної психології відповідає змісту поняття медичної психології. Але при аналізі американської психологічної літератури видно, що предмет клінічної психології розуміється достатньо широко. Це відбивається у виділенні трьох точок зору американських психологів на предмет клінічної психології:

1. вивчення психічних розладів, пов'язаних з психічними захворюваннями;
2. вивчення психологічних проявів особистості (сюди включаються професійні консультації, консультування студентів коледжів, дослідження керівного персоналу підприємств і ін.);
3. вивчення за допомогою вимірювальних прийомів, аналізу і спостереження здібностей і властивостей особи і розробка способів усунення дезадаптивної поведінки.

З точки ж зору провідних вітчизняних психологів, по-перше, таке широке розуміння медичної психології є не зовсім вірним, по-друге поняття «медична психологія» і «клінічна психологія» не тотожні. Медична психологія ширше за своїм предметом, ніж клінічна: медична психологія так відноситься до клінічної психології, як медицина відноситься до клініки. З цього виходить, що **клінічна психологія** - це область медичної психології, прикладне значення якої визначається потребами клініки: психіатричною, неврологічною, соматичною.

Окрім клінічної психології, до медичної психології традиційно відносять ще такі галузі які не пов'язані з лікувальним процесом: психопрофілактику і психогігієну. Цей поділ є умовним, так як зазначені галузі зближує використання в кожній з них методів дослідження, розроблених в іншій, а також наявність граничної патології, що є предметом вивчення декількох наук.

Питання 3. Структура клінічної психології.

Традиційно до галузей клінічної психології відносять патопсихологію, нейропсихологію і соматопсихологію. Ці галузі складають її структуру.

Патопсихологія - виникла на стику психіатрії і психології. Перші роботи по патопсихології були виконані західними психіатрами наприкінці XIX ст., які усвідомили недостатність клінічного методу і звернулися в своїй лікувальній діяльності до психології. На початку XX ст. патопсихологічними дослідженнями в клініці займалися спеціально підготовлені фахівці.

У нашій країні перші роботи по патопсихології датуються початком XX ст., які систематизувалися до 20-х рр. XX ст. За основоположника вітчизняної патопсихології є Блюма Вульфівна Зейгарник, під керівництвом

якої розроблені основні патопсихологічні поняття, методи патопсихології, патопсихологічні синдроми, створена вітчизняна наукова школа патопсихології. Вона вказувала на необхідність чітко розрізняти патопсихологію і психопатологію, а значить і завдання психіатра і психолога:

Патопсихологія - це розділ клінічної психології, що досліджує структуру порушень психічної діяльності при психічних розладах, закономірності її розпаду в їх зіставленні з нормою і що кваліфікує психопатологічні явища в поняттях психології.

Психопатологія - це медична наука, розділ психіатрії, оперує клінічними поняттями, займається описами психічних захворювань в динаміці, протягом хвороби.

Визнання положення, що патопсихологія є психологічною дисципліною, визначає її предмет і відгороджує його від предмета психіатрії.

Отже, предметом патопсихології є психологічна структура порушень психіки у хворих з різними формами психічних розладів, закономірності її розпаду в їх зіставленні з нормою.

Окремою галуззю патопсихології є дитяча патопсихологія, що вивчає порушення психічного розвитку дітей (аномальний онтогенез).

Нейропсихологія - виникла в нашій країні на стику психології, неврології і нейрохірургії. Перші роботи з'явилися в 20-х роках ХХ ст., основні - в 30-х рр. ХХ ст. Основоположник нейропсихології - Олександр Романович Лурія.

Існують так звані локальні ураження головного мозку (ЛПМ): пухлини, кісти, інсульти, аневризми. Завдання: раннє виявлення таких хвороб.

Лурія О.Р. почав шукати психологічні критерії ЛПМ через оцінку стану психічних функцій хворого. Оскільки на тому або іншому етапі розвитку патологічного процесу починають страждати психічні функції, то, знаючи, як в нормі представлена мозкова організація психічних функцій, можна на підставі даних психологічного дослідження хворого оцінити, які у нього є відхилення від нормальної організації і тим самим оцінити функціональний стан різних структур мозку.

Предмет нейропсихології - психологічні закономірності і психологічна структура порушень психічних функцій з урахуванням їх мозкової організації.

В даний час майже не використовуються в практичній діяльності методи нейропсихологічної та психофізіологічної діагностики (в застосуванні до медичної психології), хоча завдання точної діагностики в клініці органічних уражень головного мозку не можуть кваліфіковано вирішуватися без зазначених методів. Використання даних методів діагностики окремими медичними установами дозволило їм істотно скоротити терміни і підвищити достовірність обстеження відповідних контингентів пацієнтів. На сьогодні широко розвивається нейропсихологічна реабілітація.

Соматопсихологія. Цей напрям виділився приблизно в 50-х роках ХХ ст. і пов'язаний з роботою психолога з соматичними хворими (сома - тіло),

перш за все з тими, хто має хронічні поточні соматичні захворювання, які змінюють життєдіяльність хворої людини, ведуть до інвалідизації.

Предмет соматопсихології - психологічна структура порушень психіки при соматичних захворюваннях, а також психологічні причини і чинники соматичних захворювань.

В рамках клінічної психології, її психосоматичного напрямку, що спеціалізується на дослідженні взаємозв'язку тілесного і психічного в людині, виникла така наука як психологія здоров'я. Психологія здоров'я як науковий напрям з'явився в 70-х роках ХХ ст. за кордоном, перш за все в США. Психологія здоров'я - це галузь психологічної науки, предметом якої є психологічні причини здоров'я, методи і засоби його збереження, зміцнення і розвитку (В.А.Ананьев, Б. Карвасарський). На сьогодні психологія здоров'я є одним з напрямків, яке досить інтенсивно розвивається.

Для клінічної психології властива гармонійність розвитку практичного і науково-теоретичного аспектів. Незважаючи на те, що науково-теоретичні основи часто йшли за практичною роботою, вони є досить розробленими. Перша лабораторія експериментальної психології була створена В.М. Бехтерева і орієнтована на клінічну психологію.

Клінічна психологія - дисципліна, життєво важлива для людини. Знання клінічної психології, пов'язані з конкретно-індивідуальними особливостями, дозволяють людині працювати з власне психологічними проблемами, в тому числі - у повсякденному спілкуванні з оточуючими людьми.